

УДК: 341.3

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2020.39.212982>

А. В. Капустін, аспірант
Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра міжнародного та європейського права
Фонтанська дорога, 23, Одеса, 65009, Україна

ІНСТИТУТ ЮРИДИЧНИХ РАДНИКІВ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ ЯК СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

У статті розглядаються особливості становлення та розвитку інституту юридичних радників у збройних силах, його місця у механізмі імплементації міжнародного гуманітарного права, статусу, завдань та функцій юридичних радників у контексті міжнародних зобов'язань, у порівняльно-правовому аспекті та у законодавстві України. Вказується, що поінформованість військових щодо міжнародного гуманітарного права, з ускладненням його нормативної частини після Другої світової війни та особливо з підготовкою Додаткових протоколів до Женевських конвенцій, актуалізувала проблему кваліфікованого тлумачення та роз'яснення положень міжнародного гуманітарного права саме щодо його застосування військовими у період збройного конфлікту.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, юридичні радники, імплементація міжнародного гуманітарного права, Женевські конвенції від 12 серпня 1949 р. та Додаткові протоколи до них від 8 червня 1977 р.

Постановка проблеми. Міжнародне гуманітарне право надає важливу роль застосуванню його норм саме у збройних силах держави. Значна кількість норм міжнародного гуманітарного права, насамперед Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. та Додаткових протоколів до них від 8 червня 1977 р., носить характер прямих приписів саме збройним силам, як правило, у формі заборон на певні дії. Деякі норми Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. та Додаткових протоколів до них від 8 червня 1977 р. покладають певні обов'язки на конкретних осіб, здебільшого на командирів.

Водночас застосування міжнародного гуманітарного права в збройних силах пов'язано із розповсюдженням знань про нього. Вже Гаазька конвенція IV 1907 р. про закони та звичаї війни містить норму про обов'язок держави розповсюджувати знання про право збройних конфліктів серед збройних сил: «Договірні Держави видають своїм сухопутним військам накази, які відповідають Положенню про закони і звичаї війни на суходолі, що додається до цієї Конвенції» [1]. Але поінформованість військових щодо міжнародного гуманітарного права, з ускладненням його нормативної частини після Другої світової війни та особливо з підготовкою Додаткових протоколів до Женевських конвенцій, актуалізувала проблему кваліфікованого тлумачення та роз'яснення положень міжнародного гуманітарного права саме щодо його застосування військовими у період збройного конфлікту. Тому в Додатковому протоколі I до Женевських конвенцій 1949 року від 8 червня 1977 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, запроваджено новелу щодо зобов'язань договірних сторін стосовно наявності та компетентності юридичних радників командирів: «Високі Договірні Сторони в будь-який час і сторони, що перебувають у конфлікті, в період збройного конфлікту забезпечують наявність юридичних радників, які могли б в разі необхідності давати поради командирам на відповідному рівні про застосування Конвенцій і цього Протоколу та відповідний інструктаж збройним силам з цього питання» (ст. 82 ДП I). Отже, оскільки військові дії стали набагато складнішими як з правової точки зору, так і з технічної, держави, що брали участь у переговорах про прийняття Додаткового протоколу I, визнали за необхідне надати в розпорядження військових командирів юридичних радників, з тим, щоб останні допомагали командирам застосовувати міжнародне гуманітарне право і здійснювати підготовку в цій сфері [16]. Цей обов'язок безпосередньо відсут-

ній у Женевських конвенціях від 12 серпня 1949 р., та в Додатковому протоколі II до Женевських конвенцій 1949 року від 8 червня 1977 р., що стосуються захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру.

Це важлива новела, пов'язана як із об'єктивними, так і з суб'єктивними чинниками, серед яких складність застосування міжнародного гуманітарного права в сучасних збройних конфліктах, ускладнення самого міжнародного гуманітарного права, наявність в збройних силах юристів, зміни у правосвідомості та прагнення держав уникнути обвинувачення у скоєнні воєнних злочинів. Як вважають І. І. Котляров та К. Л. Ходжабегова, «Дана норма була прийнята на Дипломатичній конференції в 1977 р. з урахуванням того, що в практичній діяльності командирів (начальників) застосування норм міжнародного гуманітарного права викликає чимало труднощів. До того ж нормативна правова база міжнародного гуманітарного права постійно розширюється і вдосконалюється, що вимагає чималих професійних зусиль для вироблення рекомендацій командуванню в процесі швидко мінливих умов ведення бойових дій» [6, с. 37].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначені питання мало досліджені у вітчизняній науці, але в працях закордонних учених вони знайшли широке відображення. Серед навчальних видань для підготовки курсантів (студентів) за спеціальністю «Правознавство» на посади офіцерського складу військово-юридичного профілю варто відзначити навчальний посібник «Правова робота в Збройних Силах України» за заг. ред. В. І. Кириленка [9], в якому докладно викладено всі аспекти правової роботи в Збройних Силах України, включаючи правову роботу щодо забезпечення приписів міжнародного гуманітарного права (права збройних конфліктів) та їх виконання. Декілька інших практичних видань розглядають окремі аспекти міжнародного гуманітарного права. З точки зору практики важливе значення мають документи та видання, підготовлені й опубліковані під егідою МККК. Важлива інформація міститься у звітах держав щодо застосування Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. та Додаткових протоколів до них від 8 червня 1977 р., в аналітичній інформації МККК.

Метою статті є висвітлення особливостей становлення та розвитку інституту юридичних радників у збройних силах, його місця у механізмі імплементації міжнародного гуманітарного права, статусу, завдань та функцій юридичних радників у контексті міжнародних зобов'язань, у порівняльно-правовому аспекті та у законодавстві України.

Виклад основного матеріалу. Аналіз ст. 82 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій 1949 р. від 8 червня 1977 р., яка має назву «Юридичні радники у збройних силах», дозволяє дійти певних висновків. По-перше, вона накладає договірний обов'язок лише на державу, яка є учасницею Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій 1949 р. від 8 червня 1977 р. (включаючи національно-визвольні рухи [16]). Але цей обов'язок розповсюджується щодо застосування як на положення Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій 1949 р. від 8 червня 1977 р., так і всіх Женевських конвенцій 1949 р. від 8 червня 1977 року. По-друге, йдеться про юридичних радників у збройних силах у сенсі, який закладено у поняття «збройні сили» в Додатковому протоколі I від 8 червня 1977 року. Це поняття тлумачиться у п. 1 ст. 43 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій 1949 р. від 8 червня 1977 р. «Збройні сили»: «Збройні сили сторони, що перебуває в конфлікті, складаються з усіх організованих збройних сил, груп і підрозділів, що перебувають під командуванням особи, відповідальної перед цією стороною за поведінку своїх підлеглих, навіть якщо ця сторона представлена урядом чи властями, не визнаними супротивною стороною. Такі збройні сили підпорядковані внутрішній дисциплінарній системі, яка, поряд з іншим, забезпечує дотримання норм міжнародного права, застосовуваних у період збройних конфліктів». На нашу думку, у зв'язку з цим і з безперечною кваліфікацією збройного конфлікту на Сході України як міжнародного [12], слід забезпечити наявність юридичних радників у всіх підрозділах, які беруть участь в операції Об'єднаних сил. По-третє, в контексті ст. 82 Додаткового протоколу I від 8 червня 1977 р. мова йде саме про юридичних радників з міжнародного гуманітарного права. Про це свідчить положення щодо їх компетенції:

«... які могли б в разі необхідності давати поради командирам на відповідному рівні про застосування Конвенцій і цього Протоколу та відповідний інструктаж збройним силам з цього питання». Тобто юридичні радники повинні мати достатню компетенцію щодо міжнародного гуманітарного права в широкому сенсі, а як мінімум – щодо застосування Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. і Додаткового протоколу I від 8 червня 1977 року. По-четверте, стаття містить дві функції юридичних радників: 1) давати поради командирам на відповідному рівні про застосування Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. і Додаткового протоколу I від 8 червня 1977 р. (в широкому розумінні – щодо застосування міжнародного гуманітарного права взагалі, включаючи звичасві норми міжнародного гуманітарного права); та 2) надавати відповідний інструктаж збройним силам щодо застосування Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. і Додаткового протоколу I від 8 червня 1977 року. По-п'яте, обов'язок мати юридичних радників у збройних силах держава несе тільки в період збройного конфлікту. Але, на нашу думку, реалізація цього обов'язку пов'язана з підготовкою юридичних радників у збройних силах у мирний час, тобто в період до початку збройного конфлікту. Отже, юридичні радники виконують подвійну функцію: вони дають поради командирам щодо правильного застосування Конвенцій і Додаткового протоколу I, а також консультують цих командирів з питання підготовки особового складу збройних сил, який знаходиться в їх підпорядкуванні. Незважаючи на те, що це різні завдання, – вони доповнюють одне одного, оскільки проведена належним чином підготовка військовослужбовців у мирний час підвищує ефективність рекомендацій, пропонуємих радником у воєнний час [16].

Аналогічно, звичасве міжнародне гуманітарне право містить Норму 141: «Кожна держава повинна забезпечити наявність юридичних радників, які у разі потреби могли б консультувати військових командирів на відповідному рівні щодо застосування міжнародного гуманітарного права» [МЗК/НМЗК] [3, с. 37]. На відмінність від договірної норми, та незважаючи на відсутність відповідної договірної норми у Додатковому протоколі II до Женевських конвенцій 1949 р. від 8 червня 1977 р., що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру, Норма 141 діє як у випадку міжнародного, так і неміжнародного збройного конфлікту. Також у Нормі 141 мова йде лише про консультування військових командирів, але на «відповідному рівні», і щодо «застосування міжнародного гуманітарного права», а не лише Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. і Додаткових протоколів до них. Також привертає увагу адресат норми – держава. Тобто тлумачення цієї норми дозволяє зробити висновок, що у випадку неміжнародного збройного конфлікту обов'язок забезпечити наявність юридичних радників має тільки одна сторона конфлікту – держава, а не мають антиурядові сили чи інші учасники неміжнародного збройного конфлікту. Але в коментарі до Норми 141 зазначено, що Хоча збройні опозиційні групи також повинні дотримуватися і забезпечувати дотримання міжнародного гуманітарного права (Норма 139), на практиці не було виявлено прикладів, щоб такі групи мали юридичних радників. Однак відсутність юридичних радників не може слугувати виправданням порушень міжнародного гуманітарного права жодною стороною в будь-якому збройному конфлікті [7, с. 639].

Отже, Норма 141 в деяких питаннях звужує, а в деяких – розширює сферу дії та предмет відповідної договірної норми. Як констатує Е. Давід, сьогодні норми, що стосуються розповсюдження міжнародного гуманітарного права та підготовки спеціалізованих юридичних радників, характеризуються як звичасві й такі, що застосовуються до неміжнародних збройних конфліктів [2, с. 625]. Рада Безпеки ООН у загальному вигляді нагадала про ці норми, не наводячи відмінностей між міжнародними та неміжнародними збройними конфліктами [17]. Це ще раз підтверджує, що інститут юридичних радників у збройних силах є важливим і реальним механізмом імплементації норм міжнародного гуманітарного права на інституційному рівні.

На нашу думку, саме юридичні радники в збройних силах (військові юристи, радники з правових питань) виконують дві основні функції щодо імплементації міжна-

родного гуманітарного права у збройних силах: перш за все, це розповсюдження знань щодо міжнародного гуманітарного права; по-друге – роз'яснення положень міжнародного гуманітарного права командирам безпосередньо в процесі його застосування при веденні бойових дій. Це пов'язано з тим, що застосування правових норм, особливо міжнародних за змістом, створених у іншій правовій техніці, ніж норми національного права, потребує спеціальних знань і навичок. Безперечно, командири зобов'язані мати знання з міжнародного гуманітарного права, але тлумачення, інтерпретація цих норм, юридична кваліфікація умов їх застосування в оперативній обстановці потребує спеціальних знань, якими повинні володіти юридичні радники у збройних силах.

Стаття 82 Додаткового протоколу I від 8 червня 1977 р. не визначає рівень органів військового командування й управління, в якому повинні бути призначені юридичні радники. Ми згодні з В. Пашинським у тому, що вибір методів і засобів виконання зобов'язання щодо призначення юридичних радників залишено на вирішення держави [8]. Тобто структуру, повноваження, функціональні обов'язки юридичних радників держава визначає самостійно. Тому важливим є вивчення досвіду іноземних держав. В. Пашинський наводить приклад Федеративної Республіки Німеччини, в якій діє система юридичних радників, створена ще в 1956 році. У ФРН юридичні радники були призначені у всі воєнні штаби й установи – від дивізії та вище, а з 1970 року – до начальників штабів родів військ і заступника начальника штабу Федеральних Збройних Сил. Подібна система існує і в Нідерландах. У доповіді, поданій Італією, відзначається, що потреба в юридичних радниках може існувати і на більш низьких рівнях командування й управління, наприклад, у штабах бригад і нижче, якщо відсутня можливість контакту з командуванням дивізії. У Швейцарії станом на кінець 90-х років ХХ ст. юридичні радники призначаються на бригадному рівні [15]. Тобто зазвичай юридичні радники призначаються при штабах не нижче рівня дивізії.

В Україні становлення інституту юридичних радників збройних сил та еволюція їх функціональних обов'язків відбувались в декілька етапів.

У 1995 р. у Збройних Силах України була розпочата робота, спрямована на організацію вивчення різними категоріями військовослужбовців основних положень міжнародного гуманітарного права. Зокрема, підготовлено та надіслано до військ посібник для військовослужбовців строкової військової служби – «Кодекс поведінки учасників бойових дій»; у 1996 р. відпрацьовано поради́ник для командного складу Збройних Сил України «Право війни» [9, с. 348].

У 1997 р. було видано Наказ начальника Генерального штабу Збройних Сил України «Про організацію навчання військовослужбовців Збройних Сил України основним положенням міжнародного гуманітарного права» [11]. Удосконалення роботи з розповсюдження міжнародного гуманітарного права було запропоновано наказом начальника Генерального штабу Збройних Сил України «Про подальшу роботу щодо вивчення, розповсюдження та застосування міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України» у 1999 р. [13]. Згідно Наказу, у відповідних штабах і управліннях призначалася посадова особа, відповідальна за координацію вивчення і застосування міжнародного гуманітарного права.

У Статуті внутрішньої служби Збройних Сил України, затвердженому в 1999 р. [14], була глава «Юрисконсульт полку», яка в 2004 р. змінена на «Помічник командира полку з правової роботи (юрисконсульт полку)». В 2019 р. вона отримала назву «Помічник командира бригади з правової роботи (юрисконсульт бригади)». Ця глава містить дві статті – 99 та 100, які розкривають статус, права та обов'язки помічника командира бригади з правової роботи (юрисконсульта бригади).

Значним кроком у розповсюдженні знань з міжнародного гуманітарного права серед особистого складу ЗС України стало прийняття у 2004 р. Керівництва по застосуванню норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України [5]. У підрозділі 1.6. Керівництва передбачено обов'язки помічника командира військової частини з правової роботи (юрисконсульта військової частини) – юридичного радника.

Під час збройного конфлікту офіцери та працівники юридичної служби Збройних Сил України, помічники командирів військових частин з правової роботи (юрисконсульти військових частин) виконують обов'язки юридичних радників (п. 1.6.1. Керівництва). Юридичні радники повинні надавати необхідні консультації командуванню з питань практичного виконання норм міжнародного гуманітарного права та правил застосування сили, а також проводити відповідні інструктажі особового складу. Відповідно п. 5.1.4. Керівництва, організацію та безпосереднє керівництво вивчення норм міжнародного гуманітарного права в органі військового управління, об'єднанні, з'єднанні, військовій частині здійснюють командувач, командир та його заступник з гуманітарних питань за безпосередньої участі помічника командира військової частини з правової роботи (юрисконсульта військової частини) – юридичного радника. У кожній військовій частині, де проходять військову службу військовослужбовці строкової військової служби, помічник командира військової частини з правової роботи (юрисконсулт військової частини) – юридичний радник, повинен не менше двох разів на рік (у підготовчі періоди) проводити навчання з командирами взводів і рот з методики навчання особового складу нормам міжнародного гуманітарного права (п. 5.1.5. Керівництва). Тобто, Керівництво вперше на системному та детальному рівні імплементувало в Україні інституційно-нормативні механізми реалізації положень міжнародного гуманітарного права щодо наявності юридичних радників у збройних силах, їхніх функцій і повноважень. Це підтверджує п. 5.2.3. Керівництва, відповідно якому «... крім вимог до навченості офіцерів тактичної ланки Керівництва, викладачі-юристи, офіцери та працівники юридичної служби Збройних Сил України додатково повинні: знати і вміти застосовувати норми міжнародного гуманітарного права; вміти виконувати обов'язки юридичного радника командира з'єднання, військової частини з питань застосування норм права війни; володіти методикою проведення занять з різними категоріями військовослужбовців». Прийняття Керівництва стало результатом ефективної взаємодії України з МКЧХ і прикладом реалізації державою обов'язків за міжнародним гуманітарним правом.

Наступний етап розвитку інституту юридичних радників збройних сил та удосконалення їхньої діяльності пов'язано зі збройним конфліктом на території України. У 2017 р. було прийнято Інструкцію про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України [4], яка фактично замінила Керівництво по застосуванню норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України. Згідно з наказом Міністра оборони України від 19 липня 2017 р. № 376, втратив чинність наказ Міністра оборони України від 11 вересня 2004 року № 400 «Про затвердження Керівництва по застосуванню норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України» (зі змінами) [10].

Таким чином, у відповідності до ст. 82 Додаткового протоколу I від 8 червня 1977 р., у Збройних Силах України запроваджено штатні посади юридичних радників. Основними нормативними актами, які регулюють правовий статус і функціональні обов'язки посадових осіб, які виконують функції юридичних радників у Збройних Силах України, є Статут внутрішньої служби Збройних Сил України та Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України.

Відповідно до ст. 99 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України, під час збройного конфлікту помічник командира бригади з правової роботи (юрисконсулт бригади) виконує обов'язки юридичного радника командира бригади. Юридичний радник командира бригади під час збройного конфлікту надає консультації командуванню щодо дотримання норм міжнародного гуманітарного права та правил застосування сили, проводить інструктаж особового складу з їх виконання. Тобто, згідно Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України, посада юридичного радника як така відсутня. Мова йде про функціональні обов'язки, які виконуються посадовою особою

(помічником командира бригади з правової роботи (юрисконсульт бригади)) лише в період збройного конфлікту. Така ситуація в цілому відповідає змісту ст. 82 Додаткового протоколу I від 8 червня 1977 р. та є виконанням обов'язків України з цього питання. З іншого боку – щодо розповсюдження знань з міжнародного гуманітарного права в мирний час – то ці питання вирішує в рамках своїх функціональних обов'язків та ж особа, але не в статусі юридичного радника, а в статусі помічника командира бригади з правової роботи (юрисконсульта бригади), яка відповідає за організацію і стан правової роботи в бригаді як у мирний, так і у воєнний час. Отже, відповідно ст. 99 Статуту, в мирний час помічник командира бригади з правової роботи (юрисконсульт бригади) відповідає за організацію і стан правової роботи в бригаді; у період збройного конфлікту (на нашу думку, словосполучення «у воєнний час» є неконкретним і не співпадає зі змістом поняття «у період збройного конфлікту») виконує обов'язки юридичного радника командира бригади та відповідає за організацію і стан правової роботи в бригаді.

Безпосередньо до обов'язків помічника командира бригади з правової роботи (юрисконсульта бригади), передбачених у ст. 100 Статуту, не належать питання, пов'язані з міжнародним гуманітарним правом. Висновок про обов'язки щодо розповсюдження знань з міжнародного гуманітарного права та застосування міжнародного гуманітарного права можна зробити при широкому тлумаченні абз. 1, 2, 3, 11, 12 ст. 100 Статуту, але цього, на нашу думку, не достатньо. Тому ми пропонуємо доповнити ст. 100 Статуту обов'язками помічника командира бригади з правової роботи (юрисконсульт бригади) щодо розповсюдження знань з міжнародного гуманітарного права та застосування міжнародного гуманітарного права як у мирний час, так і в період збройного конфлікту, які будуть деталізувати положення ст. 99 Статуту.

Взагалі, в мирний час помічник командира бригади з правової роботи (юрисконсульт бригади) зобов'язаний брати участь у навчанні нормам міжнародного гуманітарного права, які застосовуються в період збройних конфліктів, а саме: навчання особового складу штабів; навчання офіцерів підрозділів нижчого рівня; проведення занять з особовим складом підрозділів; за можливості долучатися до підготовки курсантів у вищих військових навчальних закладах. У період збройного конфлікту помічник командира бригади з правової роботи (юрисконсульт бригади) виконує функціональні обов'язки юридичного радника. Ця діяльність за своєю суттю носить превентивний характер. Вона пов'язана із застосуванням і дотриманням норм міжнародного гуманітарного права. Виходячи з цього, юридичні радники повинні давати поради та висновки командирам щодо відповідності нормам міжнародного гуманітарного права запланованих і здійснюваних бойових операцій. Це основна, але не повна характеристика обов'язків юридичних радників. На нашу думку, вона значно ширше та включає інші напрями діяльності щодо застосування міжнародного гуманітарного права.

Висновки і пропозиції. Отже, можна зробити висновок, що інститут юридичних радників у збройних силах є самостійною підсистемою в механізмі імплементації міжнародного гуманітарного права на внутрішньодержавному рівні, який має важливе значення для ефективного застосування міжнародного гуманітарного права збройними силами держави. Такий висновок пов'язаний також зі швидкістю визнання відповідного положення договірної міжнародного гуманітарного права звичаєвою нормою міжнародного гуманітарного права.

До загальних зобов'язань розповсюджувати знання про міжнародне гуманітарне право належить інституційний обов'язок держави мати у складі збройних сил юридичних радників, які могли б давати поради командирам щодо застосування міжнародного гуманітарного права [2, с. 625]. Висновок, що ст. 82 є частиною більш ширшого зобов'язання, підтверджується коментарем МКЧХ, а саме: незважаючи на те, що ст. 82 містить лише одне із положень Додаткового протоколу I, передбачені ним обов'язки є складовою частиною більш широкого зобов'язання, яке лежить на державах і вимагає від них якомога поширювати положення міжнародного гуманітарного права, зо-

крема включаючи їх вивчення в програми військової підготовки [16]. Що стосується Норми 141 звичасвого міжнародного гуманітарного права, то дана норма впливає із зобов'язання дотримуватися і забезпечувати дотримання міжнародного гуманітарного права (Норма 139), особливо тому, що командирам надається важлива роль у системі забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права: вони відповідають за підготовку з міжнародного гуманітарного права в частинах і підрозділах, які перебувають під їх командуванням (Норма 142); вони повинні віддавати накази і розпорядження, які забезпечують дотримання міжнародного гуманітарного права (Норма 139); вони несуть кримінальну відповідальність за воєнні злочини, скоєні за їхнім наказом (Норма 152), а також за воєнні злочини, скоєні їх підлеглими, яким вони не запобігли або за вчинення яких вони не застосували покарання, будучи зобов'язаними зробити це (Норма 153).

Список використаної літератури

1. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на 1907 р. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text.
2. Давид Э. Принципы права вооруженных конфликтов : курс лекций, прочитанных на юридическом факультете Открытого Брюссельского университета. М. : МККК, 2011. 1146 с.
3. Звичаєві норми міжнародного гуманітарного права. Передм. Т. Р. Короткий, Є. В. Лук'янченко ; вступ. ст. М. М. Гнатівський. Київ-Одеса : Фенікс; Товариство Червоного Хреста України, 2018. 40 с.
4. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України : затверджено Наказом Міністра оборони України від 23.03.2017 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17>.
5. Керівництво по застосуванню норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України : затверджено Наказом Міністра оборони України від 11.09.2004 р. № 400. К. : Азимут-Україна, 2004. 144 с.
6. Котляров И. И. Международное гуманитарное право : учеб. пособ. И. И. Котляров, К. Л. Ходжабегова. 2-е изд., перераб. и доп. М. : ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2015. 272 с.
7. Обычное международное гуманитарное право под ред. Жана Мари Хенкертса и Луизы Досвальд Бек. Т. I : Нормы. М. : МККК, 2006. С. 639.
8. Пашинський В. Застосування міжнародного гуманітарного права під час збройних конфліктів. Воєнна історія. 2003. № 2. URL: http://warhistory.ukrlife.org/2_03_4.htm
9. Правова робота в Збройних Силах України : навч. посіб. за заг. ред. В. І. Кириленка. К. : РВЦ «Військовий інститут», 2010. 408 с.
10. Про визнання таким, що втратив чинність, Наказу Міністра оборони України від 11.09.2004 р. № 400: наказ Міністра оборони України від 19.07.2017 р. № 376. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/376_nm_2017.pdf
11. Про організацію навчання військовослужбовців Збройних Сил України основним положенням міжнародного гуманітарного права : Наказ начальника Генерального штабу Збройних Сил України від 11.03.1997 р. № 30.
12. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18.01.2018 р. № 2268-VIII. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text
13. Про подальшу роботу щодо вивчення, розповсюдження та застосування міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України : Наказ начальника Генерального штабу Збройних Сил України від 17.12.1999 р. № 90.
14. Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: затверджено Законом України від 24.03.1999 р. № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>
15. Юридические советники в вооруженных силах. Д. Гийемет, Г. Мориц, Р. Ремакль, К. Телин ; пер. на рус. язык, составл. и оформл. МККК. М. : Тип. ОАО «Внешторгиздат», 1999. 109 с.
16. Юридические советники в вооруженных силах. Информационный бюллетень о юридических советниках в вооруженных силах МККК. URL: <https://www.icrc.org/ru/document/yuridicheskie-sovetniki-v-vooruzhennyh-silah>
17. UN. Doc. Resolution on Protection of civilians in armed conflict/RES/1894 (2009) URL: <https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/security-council-resolution-1894-2009-on-protection-of-civilians-in-armed-conflict>.

References

1. IV Konventsiia pro zakony i zvychai viiny na sukhodoli ta dodatok do nei: Polozhennia pro zakony i zvychai viiny na 1907. Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text [in Ukrainian].
2. Davyd, E. (2011). Pryntsypy prava vooruzhennykh konfliktov: kurs lektsyi, prochytannykh na yurydycheskom fakultete Otkrytoho Briusselskoho unyversyteta. Moskva: MKKK. [in Russian].
3. Korotkyi, T. R., Lukianchenko, Ye. V. (peredm.) (2018). Zvychaievi normy mizhnarodnoho humanitarnoho prava. Kyiv-Odesa: Feniks; Tovarystvo Chervonoho Khresta Ukrainy. [in Ukrainian].
4. Nakaz pro Instruksii pro poriadok vykonannia norm mizhnarodnoho humanitarnoho prava u Zbroinykh Sylakh Ukrainy 2017 (Ministr oborony Ukrainy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17> [in Ukrainian].
5. Nakaz pro Kerivnytstvo po zastosuvanniu norm mizhnarodnoho humanitarnoho prava v Zbroinykh Sylakh Ukrainy 2004 (URL: Ministr oborony Ukrainy). Kyiv: Azymut-Ukraina. [in Ukrainian].
6. Kotliarov, Y. Y., Khodzhabehova, K. L. (2015). Mezhdunarodnoe humanitarnoe pravo: ucheb. posob. 2-e yzd., pererab. y dop. Moskva: YuNYTY-DANA: Zakon y pravo. [in Russian].
7. Khenkerts, Zh. M., Bek, L. D. (red.) (2006). Obychnoe mezhdunarodnoe humanitarnoe pravo. Tom I: Normy. Moskva: MKKK. [in Russian].
8. Pashynskiy, V. (2003). Zastosuvannia mizhnarodnoho humanitarnoho prava pid chas zbroinykh konfliktiv. Voienna istoriia, № 2. URL: http://warhistory.ukrlife.org/2_03_4.htm [in Ukrainian].
9. Kyrylenko, V. I. (zah. red.) (2010). Pravova robota v Zbroinykh Sylakh Ukrainy : navch. posib. Kyiv: RVTs «Viiskovyi instytut». [in Ukrainian].
10. Nakaz pro vyznannia takym, shcho vtratyv chynnist, nakazu Ministra oborony Ukrainy vid 11.09.2004 r. № 400 2017 (Ministr oborony Ukrainy). URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/376_nm_2017.pdf [in Ukrainian].
11. Nakaz pro orhanizatsiiu navchannia viiskovosluzhbovtiv Zbroinykh Syl Ukrainy osnovnym polozhenniam mizhnarodnoho humanitarnoho prava 1997 (nachalnyk Heneralnoho shtabu Zbroinykh Syl Ukrainy). [in Ukrainian].
12. Zakon pro osoblyvosti derzhavnoi polityky iz zabezpechennia derzhavnogo suverenitetu Ukrainy na tymchasovo okupovanykh terytoriiakh u Donetskii ta Luhanskii oblastiakh 2018 (Verkhovna Rada Ukrainy). Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text [in Ukrainian].
13. Nakaz pro podalshu robotu shchodo vyvchennia, rozpovsiudzhennia ta zastosuvannia mizhnarodnoho humanitarnoho prava v Zbroinykh Sylakh Ukrainy 1999 (nachalnyk Heneralnoho shtabu Zbroinykh Syl Ukrainy). [in Ukrainian].
14. Statut vnutrishnoi sluzhby Zbroinykh Syl Ukrainy 1999 (Verkhovna Rada Ukrainy). [Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text> [in Ukrainian].
15. Hyiemet, D., Moryts, H., Remakl, R., Telyn, K. (1999). Yurydycheskye sovetnyky v vooruzhennykh sylakh. Moskva: Typ. OAO «Vneshtorhyzdat». [in Russian].
16. Iurydycheskye sovetnyky v vooruzhennykh sylakh. Ynformatsyonnyi biulleten o yurydycheskykh sovetnykakh v vooruzhennykh sylakh MKKK. URL: <https://www.icrc.org/ru/document/yuridicheskie-sovetniki-v-vooruzhennykh-silakh> [in Russian].
17. UN. Doc. Resolution on Protection of civilians in armed conflictS/RES/1894 (2009). URL: <https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/security-council-resolution-1894-2009-on-protection-of-civilians-in-armed-conflict>.

Стаття надійшла 15.09.2020 р.

А. В. Канустин, аспирант

Национальный университет «Одесская юридическая академия»

Кафедра международного и европейского права

Фонтанская дорога, 23, Одесса, 65009, Украина

ИНСТИТУТ ЮРИДИЧЕСКИХ СОВЕТНИКОВ В ВООРУЖЕННЫХ СИЛАХ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ МЕХАНИЗМА ИМПЛЕМЕНТАЦИИ МЕЖДУНАРОДНОГО ГУМАНИТАРНОГО ПРАВА

Резюме

В статье рассматриваются особенности становления и развития института юридических советников в вооруженных силах, его места в механизме имплементации международного гуманитарного права, статуса, задач и функций юридических советников в контексте международных обязательств, в сравнительно-правовом аспекте и в законода-

тельстве Украины. Указывается, что осведомленность военных по международному гуманитарному праву, с усложнением его нормативной части после Второй мировой войны и особенно с подготовкой Дополнительных протоколов к Женевским конвенциям, актуализировала проблему квалифицированного толкования и разъяснения положений международного гуманитарного права именно по его применению военными в период вооруженного конфликта.

Ключевые слова: международное гуманитарное право, юридические советники, имплементация международного гуманитарного права, Женевские конвенции от 12 августа 1949 г. и Дополнительные протоколы к ним от 8 июня 1977 г.

A. V. Kapustin, Postgraduate Student
National University «Odessa Law Academy»
the Department of International and European Law
Fontanska doroga, 23, Odessa, 65009, Ukraine

INSTITUTE OF LEGAL ADVISERS IN THE ARMED FORCES AS A COMPONENT OF THE MECHANISM OF IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

Summary

The article examines the features of the formation and development of the institution of legal advisers in the armed forces, its place in the mechanism of implementation of international humanitarian law, the status, tasks and functions of legal advisers in the context of international obligations, in the comparative legal aspect and in the legislation of Ukraine. It is indicated that the military's awareness of international humanitarian law, with the complication of its normative part after the Second World War and especially with the preparation of the Additional Protocols to the Geneva Conventions, has actualized the problem of qualified interpretation and clarification of the provisions of international humanitarian law precisely on its application by the military during an armed conflict.

Analyzing Art. 82 of Additional Protocol I to the Geneva Conventions 1949 of June 8, 1977, entitled "Legal Advisers in the Armed Forces", right, the author defines that legal advisers have a dual function: they advise commanders on the correct application of the Conventions and Additional Protocol I, and advise these commanders on the training of armed forces personnel under their command.

The author argues that it is legal advisers in the armed forces (military lawyers, legal advisers) who perform two main functions in the implementation of international humanitarian law in the armed forces (disseminating knowledge about international humanitarian law and explaining the provisions of international humanitarian law to commanders directly in the process of its application in the conduct of hostilities).

The author defines that the institution of legal advisers in the armed forces is an independent subsystem in the mechanism for the implementation of international humanitarian law at the domestic level, which is important for the effective application of international humanitarian law by the armed forces of the state, this is also associated with the speed of recognition of the relevant provision of the treaty international humanitarian law.

Keywords: international humanitarian law, legal advisers, implementation of international humanitarian law, Geneva Conventions of August 12, 1949 and The Additional Protocols to the Geneva Conventions of June 8, 1977.